

KRITIKE ROMANA

Kristijan Vujičić: Ponavljanje (Knjigomat, Zagreb, 2012); **Dario Grgić (Bibliovizor, HR 3, 2013.)**

Prastari Ujevićev stih koji je više zahtjev nego poezija, a glasi: „Biti čisti, biti sveti/Biti djeca, biti djeca“, lako je povezati s dvama stadijima Kierkegaardove filozofije: estetskim i etičkim. Živjeti od trenutka do trenutka samo po sebi nije kod Kierkegarda označeno kao pogrešno, no takva je vrsta životne prakse „život naprosto“, i u njemu je teško pronaći koheziju i napredovanje. No i napredovanje nije sukcesivno nizanje trenutaka, ili, kako Kierkegaard kaže, „neprekidno ispisivanje sve novijih i novijih trenutaka na školskoj tabli naših života“, nego svojevrsno „produbljivanje“ do kojega se dolazi „ponavljanjem“. Slabi se nadaju, a jaki i duboki se odaju ponavljanju, zapisuje Kierkegaard. Vujičićev roman „Ponavljanje“ oslanja se na ideju danskog mislioca kako se jedino kroz ponavljanje čovjek sreće s općim i vječnim, i da paradoks bude napetiji, čovjek postaje individuum srazmjerno količini individuine uronjenosti u opće.

Kristijan Vujičić se u svome romanu, prilično atipično za hrvatsku književnu scenu, odlučio kroz fabulativne mašine propustiti zavodljivu filozofsku ideju čije embrionalne trenutke zatičemo još u Platonovoj teoriji znanja kao prisjećanja. No sjećanje je paganska, a ponavljanje moderna ideja, što Kierkegaard, kao i Vujičić, jasno razlikuje. Ideja o pročišćavanju, destiliranju bića jedna je od temeljnih u filozofiji i mistici. Jaspers smatra kako se vrtnjom oko segmentiranog života stiže do filozofski utemeljena življenja. Samorefleksija, transcendencija i predočavanje zadatka, time Jaspers utemeljuje tročlano organizirano življenje. Romani u kojima se razrađuje jedna filozofska ideja, ili možda bolje rečeno, u kojima se jednu ideju propituje kroz životne situacije nisu prečesti. Bela Hamvas je u svome gigantskom romanu „Karnaval“ na jednom mjestu udvojio junaka, pa je jedan „dio“ otišao u Sibir zlopatiti se, dok je drugi „dio“ za to vrijeme uživao u Italiji. Prethodna svjesna parcelizacija bića kod mađarskog je pisca bila preduvjet ucjelovljenju. Vujičić se, dakle, posvetio prilično riskantnoj zadaći temiziranja nečega što površnome promatraču može izgledati posve tautološki: već formiranoga lika upuštati u situacije koje su ga oformile, ali ne u smislu raščlambe koja bi čitatelja unatraške vodila do lakšeg poimanja onoga što je taj lik sada, nego putem ponovnog potvrđivanja istog lik nastoji isprovocirati mijenjanje bića. Ova redukcija je zapravo vrlo ohrabrujuća, umjesto obeshrabrenosti kod čitatelja gotovo da može

izazvati optimizam, pa makar on bio i tragički obojen. Naime, zaustavljanjem konstantnog mreškanja i dražkanja bića, s jasnom sviješću o omeđenosti, limitiranosti i jedinstvenosti prilike kakvu imamo danas, skupa sa svom šturošću redovne životne ponude, kao da nam se otvara, napokon, nakon godina previranja po konstantno obrtljivoj pjeni svakodnevice, nekakav ponor u visinu, da se tako izrazimo. Nekakav paradoks mijene moguć s tih nekoliko gradivnih elemenata od kojih je sazdano življenje tipičnoga stereotipnog građanina. Vujičićev junak Ferdinand Forbah radi u jednoj izdavačkoj kući gdje objavljuje knjige s područja teorije, živi sa ženom koju je u dobi od pet godina spasio od utapanja i nije zadovoljan sobom, ali na onaj neobični način da je zapravo ponosan na sve dobre stvari koje je uradio, s malom zamjedbom da „to nije to“. Daje otkaz, napusti ženu i odluči se nastaniti u stanu u kvartu u kojemu je proveo djetinjstvo. Ova Vujičićeva ideja je vrlo zanimljiva: svi znamo kako počinju udžbenici filozofije, hrestomatije, klasični prikazi razvoja misli: s Talesom koji upada u jarak. Civilizacija je bidermajerski, kako piše Bela Hamvas, smještena sa svim svojim pregnućima i dostignućima, u Europu, a gotovo sve čime je Europa baratala smješteno je desecima tisuća godina dublje u prošlost. Pa se onda uči: Tales je prvi filozof, Homer je prvi pjesnik, što je notorna besmislica. Život ne počinje u osamnaestoj godini. Vujičićev povratak u djetinjstvo povratak je putem imaginacije i utoliko zanimljiviji od standardnog romana o odrastanju. Na koncu, ovo niti nije roman o odrastanju nego o ucjelovljivanju i ponavljanju. Što je, da ponovim, zanimljivije od tipične feljtonističke prozne hrvatske ponude koju, počesto, talentom nadmašuju novinski članci. U starome kraju sreće se sa svojom ljubavi iz djetinjstva, sada zreloom ženom Petrom, koja ne priča jer je zgrožena ljudskom vrstom, i koja živi djevojačkim životom sa svojom majkom. Vujičić njihov odnos prikazuje s elementima poznatima nam iz razdoblja nijemog filma (što korespondira s djevojčinim stanjem): kada je, npr., vesela, Petra razdragano skače u zrak – scena koju smo nebrojeno puta vidjeli u nijemim filmovima, nešto što na papiru djeluje „očuđujuće“. Začudnih elemenata ima još, ali spadaju u domenu fantastike: Ferdinand Forbah „vraća“ se u sekvence iz djetinjstva, ponovno ih doživljava, proživljava, promatra, čak i spašava sama sebe od davljenja. Da stvar bude intrigantnija, on se scene u kojoj ga spašava čovjek koji ima oči poput njegovih, sjećao i prije nego se odlučio na rekonstrukciju vlastita života. Davljenje je, inače, u romanu „Ponavljanje“ metafora koja se ponavlja: kao da je od preponderantna značaja uspjeti isplivati iz rutinirane matice života, odnosno ne udaviti se.

Naravno, problem romanopisanja kao maketnog prikazivanja razvoja ideje koju s kojom se susrećemo u posve drugačijoj vrsti teksta nije samo u eventualnoj labavosti utemeljenja likova, što je standardan prigovor takozvanome intelektualnom romanu još od Huxleya. Mnogo je veći problem u receptivnoj čitateljskoj moći, gdje se tipični predstavnik iste može zapitati: postoje li ljudi čije je življenje posve podloženo ideji? Na stranu što pisanje i življenje pripadaju različitim disciplinama mučne egzistencijalne atletike, važno je istaći kako postoje ljudi koji mozgaju o temama koje se puku mogu učiniti apstraktnima, i kako takva mozganja imaju kapacitet biti najživljim dijelom nečijeg života. Baš je Kierkegaard pisao o tome: činilo mu se da bi izuzeće od mišljenja značilo uranjanje u smrt, živu ili neživu, sad svejedno. Ferdinand Forbah svoje egzistencijalno i egzistencijalističko traganje obilato potkrepljuje lektirama: više puta spominjani Danac, Kamov, Platon, Vladan Desnica... Što bi dodatno moglo odbiti žurnalistički formirana čitatelja. No onaj mali preostatak čitateljske populacije u „Ponavljanju“ će pronaći preko nekoliko zanimljivih spisateljskih strategija i duhovnih načela. Prije svega odabir akcija junaka: kao što rekosmo, Petrino skakutanje tipičan je primjer kao preuzet iz nijemog filma, njegova crno-bijela, tona lišena dokumentarnost u odličnom je odnosu s nestvarnošću prikazivanoga: kao da se redatelj odlučio prikazati bez boja. U „Ponavljanju“ se fabularno propitivanje filozofskih ideja obrađuje s primjerenom dozom naivnosti i intaktnosti, pa je moguće pomisliti kako se radi o prizorima čija je temeljna osobina nestvarnost. S druge strane Vujičić o gradu Zagrebu piše sa zamjetnom dozom svježine, elegancije i kubističkog premetanja perspektive. Forbah tako u jednoj sceni šeta gradom i pita se kako bi to bilo kada bi Sava tekla posred glavnoga gradskog trga, kada bi uz obalu šetali ljudi i pozdravljali se, možda. Umjesto da bude živi dio gradskoga tkiva, Sava teče odbačena, zaboravljena, posve izvan i posve pored grada koji sječe na dvije polovine. Grad je to u kojemu živi i nekoliko kolega pisaca, Forbah ih sreće, redovito blagonaklono, sav posvećen čišćenju taloga sa vlastita bića, što njegovu pogledu na druge ljude daje određenu količinu blagonaklonosti, ako ne i razumijevanja. Roman je strukturalno postavljen kao priča koju Forbah pripovijeda slučajnoj suputnici u avionu, koja također ima feler: Ivana je gotovo slijepa. Bolesti valjda simboliziraju opću palost kao tragični dio opće povijesti izobličavanja. Istovremeno se Forbah i Petra šmucaju po gradskim parkovima, sva ta izrođenost koju Forbah nastoji nekako „izravnati“ omeđena je velikim komadima prirode.

Kristijan Vujičić se i u prethodnome romanu „Udruženje za mravlje igre“ (2009) istakao kao donekle netipičan spisatelj, barem kada je njegova generacija u pitanju: tamo je prikazao

dolazak Isusa Krista među Hrvate. Pobuda da se Hrvate ponovno naštima uz pomoć tako ozbiljnog popravljča ljudskih duša može se tumačiti i nelagodom zbog stanja u kojemu se nalazi narod: nešto slično kao što se izjašnjavao čuveni talijanski redatelj i pisac Pier Paolo Pasolini: stidim se što sam Talijan, i Vujičić bi mogao na izjašnjanju izvaliti kako se stidi što je Hrvat. Iz ove točke nemirenja s utapanjem individualnog u opće kao da su svoje razloge pronašla silna davljenja njegovih junaka u romanu. Davljenja sa sretnim ishodima. Jasno je kako se nedovoljno često, barem po mišljenju ovog recenzenta, pišu knjige koje su svoj impuls pokupile s velikog đubrišta ideja, koje su svoje romaneskno traganje pronašle u sazviježđima susjednih duhovnih svjetova. Vujičić se odvažio i napisao roman kojim provijava izvjesna količina bezvremenosti i nesuvremenosti, a da pri time ni jednog trenutka nije bila ugrožena modernost. Napisao je bajku (možda bolje reći u deminutivu: bajčicu) o podmazivanju junakova u međuvremenu korodirana bića, a ideja kojom se kod tog svog pisanja ravnao vrlo je meritorna, unatoč začudnosti: ponavljanje je za jake, slabima je ostavio nadu, kao i njegov lučonoša Kierkegaard.

Dario Grgić (Bibliovizor, HR 3, 2013.)

KNJIŽEVNA KRITIKA, Jutarnji list, JAGNA POGAČNIK, 28. 10. 2015.
'KNJIGA IZLAZAKA' Duhovita obrada Kafkine preobrazbe u kojoj se glavni lik zove Božidar Kukec

U tome neuobičajenom sklopu stripa i Kafke, banalnosti i Wittgensteina, filozofije urbane svakodnevice i one o kojoj čitamo u knjigama, nastao je roman koji ćete brzo i rado pročitati .

Kristijana Vujičića poznajemo kao vrlo aktivnog književnog djelatnika. Osim što radi kao dugogodišnji urednik u nakladničkoj kući, uređuje i vodi društveno-humanističke tribine “Paralelni svjetovi” s vrlo zanimljivim, ponekad i “pomaknutim” temama o jeziku, identitetu, filozofiji... Uz tu logističko-književnu djelatnost, objavio je i četiri romana koji su bili u finalima nekih književnih nagrada. No, ono što Vujičića, bez obzira na sve to, još uvijek kao pisca čini nedovoljno “vidljivim” u kontekstu hrvatske proze, njegova je različitost, odnosno bavljenje temama i način njihove obrade koji nije u fokusu proznog mainstreama. Tu prije svega mislim na duboku uronjenost u svijet filozofije (riječ je o diplomiranom filozofu i religiologu) i njezinih referenci, upletenih u prozu koja vrlo često ima egzistencijalistički prizvuk, što je, istina, povremeno znalo i pomalo pretenciozno zazvučati.

U Vujičićevom petom romanu “Knjiga izlazaka” odmah upada u oko kako se autor riješio potrebe da referencama nadopunjava određene praznine i napuknuća unutar književnog teksta, odnosno, reference su i ovdje, direktno ili indirektno, prisutne, ali njihova je funkcija utemeljena i, što je najvažnije, čak i zabavna. “Knjiga izlazaka” zapravo je u cjelini vrlo duhovit roman, ali na nekoj autoru tako dragoj, “pomaknutoj” razini, a funkcionira i kao svojevrsna “obrada” poznatog kaskijanskog motiva preobrazbe. Glavni je lik Božidar Kukec (asocijacije na kukca, dakako, nisu slučajne), četrdesetogodišnji samac kojeg na početku romana susrećemo u stanju kad mu je dosadilo ono što je bilo u središtu njegova života - izlasci i trka za pronalaskom srodne,

ženske duše, ljepše rečeno “lutanje pustinjom ljubavi”. Njegova zabrinutost zbog stanja usamljenosti u kojem se nalazi i rekapitulacija smisla dotadašnjeg života bit će prekinuta u trenutku kad mu na vrata, baš onako kafkijanski, pokucaju dvojica djelatnika Odjela za čudoređe, očito dozvana njegovim promišljanjima. Njih dvojica, Gott i Vargek (treba li “prevesti”, bog i vragek), jedan srdačan, birokratski i naravno dosadan, a drugi mnogo divljiji, samoljubljuviji i frajerski, tu su kako bi provjerili etiketu koja je prišivena Kukecu - serijski monogamist. I tada kreće ono o čemu je u ovome duhovitom romanu preobrazbe riječ - Kukec, pred svjedocima, uobličava priče o svojim ljubavnim avanturama u prošlosti u kojima su se događale brojne komične i tragične situacije, od one kada nije uspio zapamtiti ime svoje tadašnje djevojke, preko brojnih bizarnih situacija, do tragikomičnih nesporazuma, poput onoga sa staricom za koju je mislio da joj treba samo čitati.

Priče koje uobličava pred dvojicom čudorednih djelatnika nekakva su rekapitulacija njegovog dosadašnjeg ljubavnog života, svjedočenje o tome kako je, ironično rečeno, “sa svjetiljkom u ruci tražio nepronađenu ljubav”. Ironija se zapravo čita na mnogim stranicama ovoga romana, dovoljno je u tome smislu samo spomenuti kako je Kukecov nadimak Bukowski te kako sve opisane epizode ljubavnih pokušaja i traganja koje završavaju bez sretnog završetka, jer inače ove knjige ne bi ni bilo, imaju nekakvu groteskno-komičnu dimenziju.

U doživljajima koje Kukec ispovijeda pred svojim “odvjetnicima” ne bi li se obranio od optužbe, ako zanemarimo taj kafkijanski kontekst, uobličavaju se hiperbolizirane i smiješne, ali vrlo realne dogodovštine suvremenog pojedinca suočenog s pitanjem svih pitanja – onom o smislu vlastita života i njegovoj korelaciji s neizbježnim Drugim. Sve su one smještene u vrlo prepoznatljive lokacije zagrebačkih klubova, ulica i kvartova i njihova noćnog života, čime je uspostavljena snažna dimenzija “stvarnosnosti” koja je postavljena u začudni kontekst, što je romanu daje i svojevrsnu eksperimentatorsku dimenziju, pojačanu postupkom na kraju romana, kaznom koju dobiva Kukec, a ona je da se njegove ispovijedi učine javnim i objave u formi knjige koju će autorski potpisati netko drugi.

“Knjiga izlazaka” roman je u kojem se jedna nepretenciozna tema, nadopunjena ilustracijama koje mu daju stripovske konotacije, uobličava u nešto “više”

i "ozbiljnije". U tome neuobičajenom sklopu stripa i Kafke, banalnosti i Wittgensteina, filozofije urbane svakodnevice i one o kojoj čitamo u knjigama, nastao je roman koji ćete brzo i rado pročitati, ali se usput i upitati treba li za ljubavlju juriti ili jednostavno čekati da se dogodi, kao i o besmislu pojedinca u svijetu brzog ritma, kojem ponekad očito treba predah da posloži kockice svoga života, makar potaknut tipovima kao što su Gott i Vargek.

<https://www.jutarnji.hr/kultura/knjizevnost/knjiga-izlazaka-duhovita-obrada-kafkine-preobrazbe-u-kojoj-se-glavni-lik-zove-bozidar-kukec/180442/>

Kritika „Knjige izlazaka“ K. Vujičića (Denis Derk, Večernji list, 28. 10. 2015.)

Roman o zgužvanom i pehljivom intelektualcu koji je muška verzija Štefice Cvek

Nakon zagrebačko-retrospektivnog romana "Ponavljanje: zaigranost proljeća i života", nagrađivani pisac i urednik Kristijan Vujičić nastavio je istim utabanim putem napisavši još pitkiji roman "Knjiga izlazaka" (objavila Naklada Ljevak, urednik Nenad Rizvanović, prigodne ilustracije Mirne Radić) koji također retrospektivnom metodom opisuje ljubavni život Božidara Kukeca. A tko li je taj Božidar Kukec, očito metaforičkog prezimena kao i gotovo svi drugi likovi u knjizi? Pa pomalo zgužvani, neostvoreni i pehljivi zagrebački intelektualac srednjih godina koji nekoga može podsjetiti i na Woodyja Allena iako nema staturu zbunjenog čovječuljka, ali baš poput nestašnog Woodyja stalno izaziva žensku pažnju što ipak više govori o ženama, nego o muškarcima. A damo li si malo oduška mašti i kombinatorici, mogli bismo zaključiti da je Vujičićev Kukec muški pandan onoj zimzelenoj Štefici Cvek Dubravke Ugrešić. Štefica Cvek, ta bezvremena ženska heroina u potrazi za muškarcem svog života, nekako je izmakla kontroli svoje autoritativne i stroge autorice te počela živjeti vlastitim životom i u literaturi i na filmu, obilježivši cijelo jedno vrijeme, i to ne samo u tzv. umjetničkoj nadgradnji. A Vujičićev amblematski Božidar Kukec muškarac je koji uporno i neuspješno traži ženu svog života koristeći koliko-toliko velegradski ljekoviti

urbanitet Zagreba, grada koji ipak ima centar i predgrađa, tajnovite ulice i još tajnovitije (doduše malobrojne) opskurne klubove na rijeci kao stvorene za bizarne seksualne dogodovštine. Ipak, "Knjiga izlazaka", u kojoj Kukeca isljeđuju dva djelatnika kafkijanskog Odjela za ćudoređe (koji bi, doduše, mogao postati i hrvatska stvarnost zahvaljujući katoličkim terminatorima koji su se posljednjih godina razmiljeli hrvatskim političkim podzemljem i nadzemljem), nije nikakav muški chick lit, kako bi se to moglo zamisliti na prvu loptu. Dapače. Riječ je o osviještenoj, čak i društveno angažiranoj literaturi u kojoj autor ne skriva vlastitu filozofsko-religijsku erudiciju ni očitu autobiografsku autoironiju stvarajući roman od niza labavo povezanih autohtonih priča koje povezuje samo zlosretni Kukec na grozničavom putu prema ljubavničkom i seksualnom iskupljenju. Vujičić je roman isprepleo književnim i filozofskim citatima, čak je u jednom slučaju čitatelja vratio u 14. stoljeće, u okolicu njemačkog Erfurta kako bi ispričao slikovitu i poučnu priču o borcu protiv psovki i učeniku Johannesu Eckharta (poznatijeg kao Meister Eckhart, koji je bio njemački dominikanac, mistik, filozof i teolog). Tu je i svojevrsni njujorški putopisni iznimno sažeti dnevnik koji opisuje Kukecov put (naravno, u obvezatnom heteroseksualnom paru) u suvremeno kulturološko i političko središte svijeta koji mu ipak nije pomogao da razriješi svoj intimistički gordijski čvor. Pričajući svoje dopadljive priče u kojima ima i ponešto spretno ispričanih erotskih perverzija i montipajtonovskih pomalo grubih situacija na granici dobrog ukusa koje knjizi daju na autentičnosti i sočnosti, Vujičić postavlja brojna aktualna pitanja društvu i društvenom javnom moralu. Uvodi u raspravu i termin serijski monogamist, u kojem taj monogamist zapravo postaje totalna žrtva ne samo paragrafa, nego i vlastite čežnje, dakle gotovo pacijent za ushuktalu i sve zaposleniju psihološku i psihijatrijsku struku. Pri tome pisac neke vječne pojave u muško-ženskoj biološki nužnoj komunikaciji prilično surovo karikira, jer su neovisne o vjerskim i državnim normama ili civilizacijskim dometima pojedine ljudske zajednice i žilavo čuvaju svoj davno utabani put koji današnji čovjek opterećen obzirima i humanističkim obrazovanjem sve teže prati i razaznaje. Sve se teže boriti s genskim atavizmima koji su tko zna kada i tko zna gdje ugrađeni u ljudski mozak i tu ne pomaže nikakav Odjel za ćudoređe, makar u njemu radili i jedan Gott i jedan Vargek, odjeveni u odijela i skriveni iza tamnih naočala i politički korektnog govora. Osjeća to i Vujičićev Božidar Kukec, ta svojevrsna mješavina Boba Rocka i Don Juana pogotovo u priči (basni) o škorpionu i

žabi čiju ubojitu poruku nije lako pobiti.

Pročitajte više na: <https://www.vecernji.hr/premium/roman-o-zguzvanom-i-pehljivom-intelektualcu-iz-zagreba-koji-je-muska-verzija-stefice-cvek-1044489> - www.vecernji.hr

Kritika romana Kristijan Vujičića „Udruženje za mravlje igre“ (Davor Šišović, Glas Istre, 2009.)

ZAGREBAČKI ANTI-FAUST

Klasični motiv poigravanja Nečastivog s običnim smrtnicima, a poglavito s trenutačnim službenim tumačenjima biblijskih dogmi, moralnosti i etike svakidašnjeg života, neiscrpno je literarno nadahnuće. I u našoj i u stranim književnostima faustovske su varijacije već dvjestotinjak godina omiljen izazov za mnoge pisce, a od čuvenog Bulgakovljevog romana **Majstor i Margarita** kao da se razvija čitav podžanr o avanturama nadnaravnih bića iz oficijelnih religijskih sustava u suvremenim civilizacijama našeg tehnološkog doba.

U tim vodama pliva i Vujičićev roman **Udruženje za mravlje igre**, s time da je mjesto radnje Zagreb. Nečastivi utjelovljen u čovječuljku Atonosu (naravno, anagramska imena su skoro obvezna žanrovska oznaka ovakve literature) pokreće niz neobičnih zbivanja u savezništvu s mravima, a antipod tom vrhovnom negativcu je lagano zamućeni karakter Ladislava Nemet, osobitog po tome što godinu dana ne spava i u svome stanu slika fresku golgotškoga raspeća. Fresku nikako da dovrši, no u zapletu romana na zagrebačkim se ulicama događa otjelovljenje, živa rekonstrukcija Nemetove freske, kao rezultat zlonamjernih nadnaravnih djelovanja Atonosa i njegovih mrava. Nemet, naravno, Atonosu smeta, i u tom se rivalstvu pruža šansa za dramatski obračun. O tome tko će pobijediti, ovisi sudbina Zagreba i svijeta.

Ovakav zaplet već bi bio dostatan za dobru, uzbudljivu i napetu priču, međutim, neofaustovska ili neobulgakovljevska literatura nikad nije tako jednostavna, jasna i pravocrtna. Pisac je zato temeljni komplot začinio motivom pseudopovijesne sekte ili tajnog udruženja (detaljno pseudodokumentiranog kronologijom njenih naziva i predvodnika), koje doslovnim sanjanjem povijesnih događaja te događaje može izbrisati, poništiti. Takav background do vrlo uspjele groteske uzdiže sam završetak romana i način na koji Nemet pobjeđuje Atonosa iako sve ukazuje na to da se ipak nije uspio oduprijeti i da je postao njegovom žrtvom. Međutim, vrijednosni predznak te sekte, odnosno spoznaja na čijoj je ona strani, ostaju prilično nejasni, pa se čine tek još jednom natuknicom u enciklopediji teorija zavjera i povijesti tajnih udruženja.

Mravi su kao moćna, čudesna i magijska sila u romanu sveprisutni, i oni su pseudodokumentirani nizom »novinskih izrezaka« i izvadcima iz »stručne literature«, ali kao da nisu dovoljno subjektivizirani u romanu. Doduše, oni jesu Atonosovo oruđe, njegova vojska i pošast koju je on poslao na čovječanstvo, no potencijal im je mogao biti puno bolje iskorišten.

Literarno je ovaj tekst izuzetno zanimljiv, i osobno volim takve kombinacije i takva uzajamna nadmudrivanja između simboličnih oličenja povijesti i suvremenosti, između dogmatsko-hijerarhijskog i slobodoumnog pogleda na život i svijet, takvo slobodno (pa čak i besramno) dovođenje u sumnju tradicionalnih i službeno nametnutih vrijednosti. Većina takvih moralnih sukoba u ovome se romanu, međutim, događa unutar svijesti samih likova; Atonos se uglavnom drži na sigurnoj distanci, a žrtvama ili suparnicima otvoreno pristupa samo kad je uvjeren u vlastitu premoć.

U tome možda treba tražiti alegoričnost ovog romana – u poruci da je otvorena borba za istinu, pravdu, čovjekoljublje, ljubav uglavnom bezizgledna jer se protivnik (Vlada, Crkva, Država, Kapital, ili bilo koja pozicija autoriteta, vlasti i moći) nikad neće ogoljeti, nikad neće pristati na ravnopravnu borbu, jer uvijek ima spremne mehanizme podjarmljivanja i kontrole. Sve do konačnog istrebljenja, što je Atonosov cilj, iz pukog razloga što ljudi, kao vrsta – nisu zadovoljili.

(Objavljeno u Glasu Istre, 25. srpnja 2009.)

<http://www.art-anima.com/c14-prikazi/kristijan-vujicic-udruzenje-za-mravlje-igre-2009>